

de II) i un de *baccallarius* de 1193.

Però en català, a diferència del francès, tendeixen a fixar-se tot seguit els matisos francament injuriosos o molt severos. No eren sens dubte bona gent els «bacallars» de Villec (*Vilag*, doc. que grafia la -ll-, com es veu, sense distinció de la -l-) que «tolgren lo mul ad Cap de Scole» (robaren a un capiscoll!), en un doc. de la Cerdanya Occidental, del segle XII (Pujol, *Docs. en Vg.*, 5,8); «viles persone vel *baccalarii* non aviltent probos homines», a. 1175 (Alart, *InvLiCat.*); altre robatori violent: «un *baquelar* emblà ad Reginam una sarraina, et raubà molta, et Bort de Girona trobà lo *baquelar* en Lèrida — e'l *baquelar* fogí-se-n», c. 1205 (*BABL VII*, 168); *Corbatxo*, S. XIV, *BDLC XVII*, 39; «e cridava: O *bacallars!* A la cort, a la cort! ---», 15 a. 1409; i altres cites de 1214, 1360 i 1380 en l'*Inv-LiCat.* d'Alart, sense comptar la de 1368 i 1400 on pren el sentit figurat de 'suport d'un gresol' — «un *baccallar* de fust de tener cresols» —, que indirectament ens revela el paper de 'bastaixos' que es feia fer als bacallars, quan eren gent més o menys honesta.

Les aparicions del mot en Eiximenis són eloqüents, car es tracta de veritables insults: «—En *bacallar* falsari!» (12è *en del Crestià*, *NCL*, VI, 85, 116, i no menys sovint «en *bacallar* pudent!»); «lo *bacallar*, escaltrit, malendrí, tafur e alcavot o en altra manera viciós ---» (*Doctr. Compendiosa*, 90). Reconeguem per acabar que algun cop apareix també (en textos jurídics) amb un sentit més classificador que vilipendiós; els *Usatges* els admeten fins i tot per a jurament en afers d'import escàs, amb molta menys dignació que a un pobre remença, car si per als *sagramens de pagès qui té mas* es concedeix crèdit fins a set sous de plata, «dels altres vilans qui són dits *bacallars*, sien creïts lurs sagramens entrò a 4 mancús d'or de València» (*NCL*, 79).

El mot s'havia convertit generalment en una injúria de tal gravetat que, per una decisió de les Corts de Montsó de 1289, el mot *bacallar* fou reemplaçat en les noves versions dels *Usatges* pel terme de *juvenis homo*.⁷ Amb la fi de l'Edat Mitjana el mot entra en irremeiable decadència en català, justament a causa de la gravetat d'aquest caràcter insultant, i quan l'usa encara el cronista valencià Beuter, l'any 1547, és ja només amb caràcter històric.

DERIV.: *Bacallaria*, S. IX. De *batxiller*: *Batxilleria* [1695, Lacav.].⁸ *Batxillerat*. *Batxillejar* [Lacav.], o *batxillerejar*.

¹ «*bachiller*: bacchalaureus, prima laurea insignitus; laureatus, candidatus», a. 1575, On. Pou, *Theat. Pu.*, p. 77; anàlogament *DTO.* — ² «*bachiller* --- es el primer título de ciencia que dan en las universidades de España a los que --- hazen después licenciados, doctores y maestros; y porque estos presumen por el ordinario más que saben, lo llamamos *bachiller*, y a las tales muestras llamamos *bachillerías*», a. 1535, Valdés, *Diál. de la Lengua*, 90.4. — ³ «Les que estan per a casar, / no sian tan *batxilleras* / y llargas en lo parlar», Milà i Fo., *Romillo*, ed. 1853, 66.71. — ⁴ Amb ús fraseològic igual al

català: «per Déu, en *bacalar* truan: / no-n podetz la vida portar!», «en *bacalar* trachor!», *Jaufré*, vv. 4328, 4402. — ⁵ El que sí que podem considerar definitivament eliminat, ara, és l'enllaç (directe o indirecte) de *bachlach* o **BAKALLAKOS* amb el castellà *bellaco*, que jo deixava com a possibilitat oberta en el meu diccionari. Després s'ha pogut aclarir la incògnita etimològica del cast. *bellaco*, en la nova versió del meu diccionari castellà (*DECH*): una nova etimologia d'aquest, a base del basc, es presenta ara com a bastant segura (no subjecta a les greus reserves que havia admès sempre en la recerca d'un origen cèltic), de manera que el cast. *bellaco* es pot deixar ja decididament fora de comptes acf. — ⁶ Hinojosa, *El Régimen Señ. y la C. Agraria en Cat.*, p. 271. — ⁷ Guilhaumez, *Essai sur l'origine de la noblesse en France au Moyen Âge*, 1902, 110-1; Hinojosa, *op. cit.*, p. 215; i la bibliografia citada per Torras i Bages i per Carreras Candi, *Misc. Hist. Cat.* II, 128. — ⁸ «D'això, que tant l'honra --- ne dihem *batxilleria* i ganes de ficar-se en lo que no li importa», M. Vayreda, *Sang Nova* v, xi, p. 429.

BATZEGAR, 'sacsejar amb violència' i BATZEGADA, 'sotrac o canvi bruscat i violent de posició', verb que amb variants de forma i sentit molt semblants, es retroba en molts parlars occitans, i amb algunes majors deferències en els castellans (cast. *bazucar*), italians i rètics: mot de creació expressiva, quasi onomatopeica, *b-tts-k-*, expressant un moviment d'enfonsament sobtat. □ 1.ª doc.: *batzegada*, 1839, Lab.: «cop fort; *batacazo*; violentus ictus; a *batzegadas*, loc. adv. fam.».

Que en canvi no recull el verb, realment sempre força menys usat que el substantiu, i aquest també ho és un poc menys que la locució adverbial. La definició d'aquesta no és satisfactòria en Lab., ni ho és del tot tampoc en *AlcM*; *procedir a batzegades*, *fer o avançar a batzegades* és 'sincopadament', amb estrebades successives, sovint massa fortes, sempre mancades de constància i continuïtat, i molts cops amb sacseig innecessari. El verb (ni tampoc el substantiu) no figura ni en els lexicògrafs de la baixa època (Onofre Pou, *DTO.*, Belvitges, etc., tampoc en Aversó o J. Marc).

No apareix fins als escriptors de la fi de segle, i no és que hagi estat una creació secundària o anàloga, perquè realment sempre l'he sentit com a usual (encara que no tant) en boca de tota mena de gent del dialecte central: «*batzegant* fortament lo etern arbre de la ciència», 1894, Torras i Bages (*DAG.*), i exs. de Narcís Oller i Víctor Català (*AlcM*). En la descripció d'una brutal esquelotada «el cabrer tossut, que *batzegava* tot el seu cos, permor de donar més aire a la trepa de brètols que li feien costat, i de rebotre amb violència el batall d'una esquelota desmesurada», P. Coromines (1925, *L'Avi dels Mussols*, capítol 14, *J. Apòstol*, p. 208).

Tant el verb *batzegar* com el substantiu *batzegada*, són estranys a l'ús balear i valencià i, en la forma